

PLEASE NOTE! THIS IS PARALLEL PUBLISHED VERSION / SELF-ARCHIVED VERSION OF THE OF THE ORIGINAL ARTICLE

This is an electronic reprint of the original article.

This version *may* differ from the original in pagination and typographic detail.

Author(s): Kupiainen, Jari

Title: Antropologisen elokuvan festivaali tieteellisen keskustelun foorumina: Viscult-paneelikeskustelu "Missä on visuaalinen antropologia?"

Version: publisher's pdf

Please cite the original version:

Kupiainen, J. (2017): Antropologisen elokuvan festivaali tieteellisen keskustelun foorumina: Viscult-paneelikeskustelu "Missä on visuaalinen antropologia?" In: Kupiainen, J. & Häkkinen, L. (eds.): Kuvatut kulttuurit. Johdatus visuaaliseen antropologiaan. Helsinki: SKS. 268-272.

HUOM! TÄMÄ ON RINNAKKAISTALLENNE

Rinnakkaistallennettu versio *voi* erota alkuperäisestä julkaistusta sivunumeroiltaan ja ilmeeltään.

Tekijä(t): Kupiainen, Jari

Otsikko: Antropologisen elokuvan festivaali tieteellisen keskustelun foorumina: Viscult-paneelikeskustelu "Missä on visuaalinen antropologia?"

Versio: kustantajan pdf

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Kupiainen, J. (2017): Antropologisen elokuvan festivaali tieteellisen keskustelun foorumina: Antropologisen elokuvan festivaali tieteellisen keskustelun foorumina: Viscult-paneelikeskustelu "Missä on visuaalinen antropologia?" Teoksessa Kupiainen, J. & Häkkinen, L. (toim.): Kuvatut kulttuurit. Johdatus visuaaliseen antropologiaan. Helsinki: SKS. 268-272.

Antropologisen elokuvan festivaali tieteellisen keskustelun foorumina

Viscult 2010 -elokuva festivaalin paneelikeskustelu
Missä on visuaalinen antropologia?

Jari Kupiainen

Tutkimuskytköisten elokuvien luonteva esityspaikka on siellä, missä muutakin tutkimusta esitellään: luennoilla, seminaareissa ja konferensseissa. Samalla nämä elokuvaesitykset kuitenkin rajautuvat varsin suppeaan joukkoon ihmisiä. Ne eivät aina lähimainkaan tavoita kaikkia kiinnostuneita katsojia, olivatpa nämä alan tutkijoita, opiskelijoita tai tutkimuspiirien ulkopuolista yleisöä. Tutkijayleisöille suunnatut ja esitetyt elokuvat toimivat seminaareissa ja opetustilanteissa usein omimmassa ympäristössään: ne ovat tietynmuotoisia tutkimuspuheenvuoroja, argumentaatioita ja esityksiä, jotka on kohdennettu ensisijaisesti muille saman alan tutkijoille ja opiskelijoille. Esitystilanteissa käydyt keskustelut laajentavat ja syventävät audiovisuaalisia esityksiä eri tavoin. Näissä keskusteluissa tyypillisesti keskeinen tekijän reflektointi oman työskentelyn suhteen toimii myöhemmänä metodisena tukena sekä tekijälle että yleisön jäsenille. Entä jos joku tutkimusseminaarin ulkopuolinen katsoja haluaisi nähdä näitä elokuvia?

Vaikka katsojia olisi, antropologisten ja etnografisten elokuvien jakelu ja julkinen esittäminen ovat monin tavoin eriytyneet elokuvien kaupallisesta jakelu- ja esitystoiminnasta. Näitä elokuvia esitetään etenkin Suomessa televisiokanavilla vain harvoin eikä tuskin koskaan kaupallisissa elokuvateatteriesityksissä. Kansainvälisesti antropologien tekemiä elokuvia levittävät tekijöidensä ohella ainoastaan yksittäiset elokuvajakelijat kuten Documentary Educational Resources (<http://www.der.org>), Royal Anthropological Institute (<http://www.therai.org>), Women Make Movies (<http://www.wmm.com>), Nordic Anthropological Film Association – NAFA (<http://nafa.uib.no>) sekä muutamat muut tahot. Kaupallisille elokuvajakelijoille antropologiset

tai etnografiset elokuvat kuuluvat laajemman dokumenttielokuvien luokan kaupallisesti marginaalisimpaan osaan, eikä niiden jakelu siksi kiinnosta, joskin satunnaisesti tällaisia teoksia voidaan löytää kaupallisten jakelijoiden luetteloistakin. Kokonaistilanne kuitenkin on se, että antropologiset elokuvat eivät ole keskitetysti tai kattavasti saatavissa missään yhdessä paikassa vaan hajallaan mikä missäkin. Jonkin tietyn elokuvan katsottavaksi saaminen saattaa olla hidasta, työlästä ja kallista – mikäli teoksen esitys- tai jakelukappale ylipäättään löytyy mistään.

Tietoverkot ovat merkittävästi parantaneet antropologisiin elokuviin liittyvien tietojen löytämistä. Elokuvien verkkojakelun yleistyttyä sekä YouTuben ja Vimeon kaltaisten videopalveluiden vaikutuksesta yhä useampi antropologinen ja etnografinenokuva löytää katsojansa nykyisin verkossa. Lisäksi videopalveluihin ladataan erilaisia versioita ja jaksoja klassikkoelokuvista sekä muista takavuosien teoksista, joita voi olla muuten erittäin vaikea löytää katsottavaksi. Useinkaan tällaiset tallenteet eivät ole oikeudenhaltijoiden itsensä verkkoon tallentamia, ja siksi ne ovat eriasteisesti laittomia. Yksittäiselle katsojalle ne kuitenkin tarjoavat reittejä muutoin vaikeasti löydettävien teosten pariin. On oletettavaa, että ajan myötä elokuvan verkkojakelun keinot ja järjestelmät vakiintuvat nykyisen kansainvälisesti kirjavan tekijänoikeus- ja verkkoteknisen kehityksen mukana. Paine tällaiseen on melkoinen, sillä liikkuvan kuvan verkkojakelu muodostaa tätä nykyä keskeisen ja kasvavan osan kaikesta verkko-liikenteestä ja myös televisiolähetykset ovat siirtymässä verkkoon perinteisten jakelureittien lisäksi. Esimerkiksi Suomessa Yle on alkuvuodesta 2014 siirtynyt lähettämään kaikki televisiokanavansa tosiaikaisesti teräväpiirtona, mobiilina ja verkkoon standardilaatuisen televisiolähetyksen rinnalla.

Antropologinenokuva on Suomessa löytänyt esitysfoorumeita etupäässä oppilaitosten ja akateemisten seminaarien puitteissa. Yleisötapahtumia näille teoksille on erikoisyleisöiden ulkopuolella järjestetty harvakseltaan erilaisissa museoiden ja kulttuurilaitosten teematapahtumissa. Kuitenkin elokuvan erityinen esityspaikka on elokuvateatteri, jossa elokuvan laadulliset ominaisuudet varsinaisesti pääsevät oikeuksiinsa, eivätkä seminaarisalit tai luokkahuoneet kykene kilpailemaan teatterin kanssa tässä suhteessa. Siksi myös antro-

pologista elokuvaa halutaan katsella laajalta valkokankaalta kunnollisen äänentoiston tukemana. Elokuvaesitykset teattereissa ovat kuitenkin kalliita ja hankalia toteuttaa, joten antropologisen elokuvien tekijöille tällaisia esitysmahdollisuuksia on harvoin tarjolla. Keskeisen kanavan tällaisille esityksille muodostavat elokuvafestivaalit, jotka ovat erikoistuneet antropologisten ja etnografisten elokuvien esittämiseen. Tunnettuja antropologisen elokuvan kansainvälisiä festivaaleja ovat esimerkiksi Margaret Mead Film Festival (New York), Beeld von Beeld (Amsterdam), Jean Rouch Film Festival (Pariisi) ja Royal Anthropological Institute Film Festival. Näitä tapahtumia järjestetään joko vuosittain tai kahden vuoden välein. Lisäksi 2000-luvun aikana on perustettu lukuisia uusia antropologisen elokuvan tapahtumia eri puolille maailmaa.

Suomalaistutkijat Heimo Lappalaisen johdolla ovat olleet aikanaan 1970-luvulla aktiivisesti käynnistämässä Nordic Anthropological Film Associationin eli NAFA:n toimintaa Pohjoismaissa. Järjestöstä on sittemmin muodostunut keskeinen antropologisen ja etnografisen elokuvan solmukohta Pohjoismaiden ohella koko Euroopassa. Se järjestää säännöllisesti elokuvafestivaaleja Euroopan eri maissa, ylläpitää antropologisten elokuvien arkistoa ja kehittää niiden verkkojakelua. NAFA on keskeisesti edistänyt sitä, että Suomessa on alettu järjestää säännöllisiä antropologisen elokuvan ja visuaalisen antropologian tapahtumia, ja niistä muutamassa NAFA on ollut myös itse järjestäjänä.

Antropologinen elokuva sai Suomessa oman vuosittaisen yleisötapahtumansa syksyllä 2001, kun Joensuussa käynnistyi Viscult, Visuaalisen kulttuurin festivaali. Se määriteltiin alusta alkaen ”antropologisen, etnografisen ja dokumenttielokuvan festivaaliksi”. Tapahtuman keskeinen käynnistäjä ja pitkäaikainen festivaalijohtaja Pekka Silvennoinen rakensi yhdessä Jari Kupiaisen ja muiden joensuulaisten alan toimijoiden kanssa festivaalikonaisuuden ja vakiinnutti tapahtuman ympärille toimijaverkoston erityisesti Joensuun/Itä-Suomen yliopiston, Pohjois-Karjalan/Karelia-ammattikorkeakoulun ja Pohjois-Karjalan Maakuntaliiton tukemana. Alkuvuosien jälkeen tapahtuman pääjärjestäjäksi on vakiintunut Pohjois-Karjalan alueellinen elokuvayhdistys ry, joka järjestää tapahtumaa yhteistyössä yliopiston ja ammattikorkeakoulun kanssa.

Monipäiväinen Viscult-tapahtuma koostuu vuosittain vaihtuvan teeman ympärille rakennetusta elokuvaohjelmistosta, jota ovat täydentäneet vierailuluennot, työpajat, asiantuntijakeskustelut ja valokuvanäyttelyt. Festivaalin teema on etukäteen tiedotettu elokuvien tekijöille, jotka ovat lähettäneet teoksiaan asiantuntijaraadin katseltavaksi. Ohjelmistoon valittujen elokuvien ohjaaja tai tuottaja on kutsuttu festivaalille, jossa yleisö on voinut keskustella teoksesta hänen kanssaan esityksen yhteydessä. Alusta alkaen Viscult-festivaalin ohjelmisto on välitetty tosiaikaisesti internetiin ja yleisö on voinut eri puolilla maailmaa seurata elokuvien esityksiä ja ohjaajakeskusteluja verkon välityksellä. Kyseessä on ollut tapahtumanaikainen dokumentaatio ja (streaming) ”nettitelevisiolähetys” ilman tallennusmahdollisuutta.

Koko toimintansa ajan Viscult-festivaalin ja NAFA:n suhteet ovat olleet kiinteät, ja Viscultin käytännöllinen lähtölaukaus sijoittuu Helsinkiin vuoden 1999 NAFA-elokuvafestivaalille, jota Pekka Silvennoinen oli järjestämässä. Toinen Viscult-festivaali syksyllä 2002 oli Viscult-järjestäjien ja NAFA:n yhteinen tapahtuma teemalla ”NAFA Goes Online”. Sittenmin järjestö on tukenut Viscultia esimerkiksi välittämällä tapahtumaan elokuvia, ohjaajia ja luennoijia sekä lähettämällä edustajia Viscultin asiantuntijaraatiin valitsemaan ohjelmistoa. Samalla Viscult on tehnyt järjestön toimintaa näkyväksi Suomessa. Yhteistyö on myös toiminut käytännöllisenä kehyksenä sille, että Viscult on ollut mukana vuonna 2007 perustamassa Euroopan laajuista antropologisten elokuvafestivaalien verkostoa (CAFFE, <http://www.anthropological-filmfestivals.eu/>). CAFFE-verkosto kokoaa yhteen kaikki alan tapahtumat Euroopassa, ja siihen kuuluu 17 festivaalia vuonna 2016. Verkoston avulla tapahtumajärjestäjät voivat yhdistellä resursseja ja järjestää tapahtumia yhteisiin kontaktiverkostoihin tukeutuen.

Elokuvaesitysten ja niistä käytyjen keskustelujen ohella Viscultin ohjelmaan ovat kuuluneet säännöllisesti antropologisen elokuvan asiantuntijaluennot ja keskustelut, joita on festivaalin aikana järjestetty paikallisissa oppilaitoksissa. Vuodesta toiseen nämä luennot ovat tarjonneet opiskelijoille ja tutkijoille kuultaviksi kansainvälisen eturivin asiantuntijoita, joiden kirjoitukset ohjaavat myös visuaalisen

Jari Kupiainen

antropologian kansainvälistä teoriakeskustelua: David MacDougall, Peter Crawford, Jay Ruby, Gary Kildea, Colette Piauxt, Faye Ginsburg, Asen Balikci, Rolf Hussman, Anjali Monteiro ja K.P. Jayasankar sekä monia muita.

Viscult-festivaali on elokuvaesitysten lisäksi toiminut myös visuaalisen antropologian teoreettisen keskustelun eräänä solmukohtana. Esimerkkinä tästä toimii vuoden 2010 Viscultissa järjestetty asiantuntijoiden paneelikeskustelu otsikolla ”Missä on visuaalinen antropologia?” Jari Kupiaisen johtamaan keskusteluun osallistuivat Peter Crawford, Faye Ginsburg, Steef Meyknecht, Anjali Monteiro ja Jay Ruby. Keskustelussa kartoitetaan visuaalisen antropologian ja etnografisten elokuvien nykyistä asemaa ja kansainvälisiä tulevaisuuden näkymiä monimuotoisesti sekä erilaisiin ammatillisiin ja teoreettisiin taustoihin tukeutuen. Puheenvuorot syventävät myös tämän teoksen muita artikkeleita, joissa esiintyvät monissa paikoin samat kysymykset kuin keskustelussakin. Puheenvuorojen toimitettu yhteenveto muodostaa tutkijoiden ja elokuvaohjaajien moniäänisen puheenvuoron, joka keskeisin tavoin nivoutuu käsillä olevan teoksen keskeisiin teemoihin ja avaa sitä kansainvälisiin suuntiin. Keskustelua oli alun perin pohjustamassa Moskovan yliopiston visuaalisen antropologian instituutin johtajan, professori Evgeny Aleksandrovin teksti *Consonant Camera*, johon myös puheenvuoroissa viitataan. Aleksandrovin essee on merkittävä myös tämän teoksen kokonaisuudessa, johon sen on suomentanut Jari Kupiainen.